

М. Л. Аряєв, В. С. Бірюков, Д. В. Усенко, Л. Є. Капліна, Л. І. Сеньківська, Ю. В. Десятська

АНОНІМНЕ ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 378:616-053.2:303.621.34

М. Л. Аряєв, В. С. Бірюков, Д. В. Усенко, Л. Є. Капліна, Л. І. Сеньківська, Ю. В. Десятська
АНОНІМНЕ ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

Метою дослідження є підвищення якості викладання клінічної дисципліни 228 «Педіатрія» в режимі дистанційного навчання (ДН) на основі впровадження ризик-менеджменту в управління освітнім процесом. Метод дослідження включав проведення анонімного анкетування серед здобувачів вищої освіти старших курсів ОНМедУ з метою вивчення задоволеності здобувачів викладанням освітньої компоненти «Педіатрія». Згідно з критеріями включення відібрано 292 анкети із 412 заповнених респондентами. Усі претенденти (100%) взяли участь у ДН в умовах пандемії COVID-19 та військового стану.

Результати дослідження показали, що загальний рівень задоволеності медичним ДН становив у вітчизняних здобувачів 40,57%, у іноземних – 29,40% і був значно вищим у студентів, які мали попередній досвід (у вітчизняних здобувачів – 57,78%, у іноземних – 67,39%) ДН у своїх країнах, а також коли протягом ДН були використані мультимедіа віртуальних пацієнтів та колегіальне обговорення клінічних питань. Показано, що ДН освітнього компонента «Педіатрія» дозволяє зберегти низку важливих якостей навчального процесу: теоретичний контент освітнього компонента «Педіатрія»; дотримання принципів доброчесності у процесі навчання; дотримання структури та теми заявленого заняття; використання викладачами інтерактивних методів навчання; технічне забезпечення заняття. Анонімне анкетування виявило також низку ризиків ДН, усунення чи зменшення яких здатне підвищити рівень задоволення від навчання у здобувачів: недостатнє залучення претендентів у наукову роботу; низька задоволеність освоєнням практичних навичок і не відповідність навчального часу обсягу матеріалу, що вивчається. Вирішення завдання забезпечення навчання практичних навичок в умовах ДН потребує системного підходу у масштабах галузі.

Ключові слова: здобувач вищої освіти, якість медичної освіти, анонімне анкетування, ризик-менеджмент, дистанційне навчання.

UDC 378:616-053.2:303.621.34

M. L. Ariaiev, V. S. Biriukov, D. V. Usenko, L. Ye. Kaplina, L. I. Senkivska, Yu. V. Desiatska
ANONYMOUS SURVEY OF HIGHER EDUCATION APPLICANTS AS AN INTEGRAL PART OF THE QUALITY
MANAGEMENT SYSTEM OF THE DISTANCE EDUCATIONAL PROCESS

Odesa National Medical University, Odesa, Ukraine

The aim of the study is to improve the quality of teaching the clinical discipline 228 “Pediatrics” in the distance learning (DL) mode based on the introduction of risk management in the management of the educational process. The research method included conducting an anonymous survey among applicants for higher education (applicants) of senior courses of ONMedU in order to study the satisfaction of applicants with the teaching of the educational component “Pediatrics”. According to the inclusion criteria, 292 questionnaires were selected out of 412 completed by respondents. All applicants (100%) participated in the NAM during the COVID-19 pandemic and martial law. The results of the study showed that the overall level of satisfaction with medical DN was 40.57% among domestic applicants, 29.40% among foreign applicants, and was significantly higher among students who had previous experience (for domestic applicants – 57.78%, for foreign applicants – 67.39%) of NAMs in their countries, as well as when multimedia virtual patients and collegial discussion of clinical issues were used during NAM. It is shown that the DS of the educational component “Pediatrics” allows you to save a number of important qualities of the educational process: the theoretical content of the educational component “Pediatrics”; compliance with the principles of integrity in the learning process; observance of the structure and theme of the declared lesson; the use of interactive teaching methods by teachers; technical support of the lesson. Anonymous survey also revealed a number of risks of DN, the elimination or reduction of which can hang the level of satisfaction from training among applicants: insufficient involvement of applicants in scientific work; low satisfaction with the development of practical skills and inconsistency of study time with the amount of material being studied. Solving the problem of providing training in practical skills in the context of LTOs requires a systematic approach across the industry.

Key words: higher education applicant, quality of medical education, anonymous survey, risk management, distance learning.

Актуальність. Підвищення якості освіти на основі міжнародного стандарту ISO 9001 є найважливішим складником діяльності вищих навчальних медичних закладів України. Нові виклики пов'язані з необхідністю викладання медичних дисциплін в особливих умовах пандемії COVID-19 та військового стану, які

несуть ризики зниження якості вищої медичної освіти. Після оголошення ВООЗ 11 березня 2020 року пандемії COVID-19 українські вищі навчальні заклади (ВНЗ) були переведені на дистанційне навчання (ДН). ДН стало альтернативним методом педагогіки вищої школи, невід'ємним складником сучасних реалій, що диктує необхідність розробки та використання найбільш оптимальних форм, методів та засобів освітнього процесу [1; 2].

Сутність ДН полягає у використанні комп'ютерних технологій, включаючи навчання в режимі онлайн, офлайн або те й інше [3]. Традиційно викладання клінічних дисциплін здійснювалось на основі «навчання біля ліжка хворої людини» і ДН не розглядалось як альтернативна форма навчання. У розробці і впровадженні ДН на кафедрі педіатрії № 1 Одеського національного медичного університету (ОНМедУ) для іноземних студентів з метою підвищення їх задоволеності засвоєння теоретичного матеріалу, крім адаптованих українських клінічних протоколів діагностики та лікування хвороб дитячого віку, як базову інформаційну підтримку введені оригінальні англійські керівництва та навчальні посібники. Зокрема, використані електронні видання 20-го та 21-го видання всесвітньо відомого американського підручника "Nelson pediatric book" [4; 5]. Вся необхідна інформація для вітчизняних студентів розміщена на сайті кафедри [6].

Запроваджена з 2015 року в ОНМедУ система управління якістю на основі міжнародного стандарту ISO 9001 включає моніторинг результативності навчання здобувачів вищої освіти (далі – здобувачі) і вимагає проведення аналізу якості навчання в новій обстановці. Актуальним стало запровадження ризик-менеджменту в управління ВНЗ та вивчення питання про рівень значення та адекватність технічних та інфраструктурних ресурсів, які мають структури ВНЗ. У рамках вимог системи управління якістю освіти ОНМедУ в умовах дистанційного навчання розпорядженням ректора № 51 від 10 листопада 2021 р. «Про опитування всіх груп стейкхолдерів Одеського національного медичного університету» було створено додатковий метод вивчення якості освітнього процесу – опитування здобувачів із застосуванням електронних анонімних анкет на базі платформи Outlook Forms [7].

Метою дослідження є підвищення якості викладання освітнього компонента «Педіатрія» в режимі ДН на основі впровадження методу ризик-менеджменту в управління освітнім процесом [8]. Цей метод дозволяє виявити та ранжувати ризики, що супроводжують навчальний процес на кафедрі. Для досягнення поставленої мети було проведено анонімне анкетування вітчизняних та іноземних здобувачів старших курсів з подальшим вивченням кількісних показників ступеня задоволеності здобувачів після закінчення освітнього компонента «Педіатрія» на кафедрі.

Матеріали та методи дослідження

Це дослідження належить до крос-секційного дизайну, в основі якого знаходиться розроблений опитувальник, що розсилається через навчальну платформу Microsoft Teams усім вітчизняним та іноземним здобувачам одразу після закінчення освітнього компонента «Педіатрія». Для цього дослідження передбачуваний розмір вибірки ($n = 263$) отримано з онлайн-калькулятора «Розмір вибірки Raosoftn» за формулою:

$$x = Z(c/100)^2 r(100-r); n = N \cdot x / ((N-1)E^2 + x); E = \text{Sqrt}[(N-n)x / n(N-1)],$$

де N – чисельність соціальної групи, що вивчається, r – частка відповідей, що цікавлять, а $Z(c/100)$ – критичне значення для рівня довіри c .

Запитання анкет для вітчизняних та іноземних здобувачів були ідентичними та згруповані таким чином, щоб у результаті виявити об'єктивне уявлення про сильні та проблемні сторони дистанційного викладання клінічної дисципліни та виявлення подальших перспектив та можливих інновацій.

Опитування здобувачів щодо якості навчального процесу на кафедрі педіатрії № 1 під час викладання навчальної дисципліни «Педіатрія», виробничої поліклінічної лікарської практики з дисципліни «Педіатрія», вибіркового дисциплін проводиться у вигляді анонімного анкетування здобувачів 5-го та 6-го курсів медичного та міжнародного факультетів. Для опитування респондентів 5-го та 6-го курсів медичного факультету були використані такі анкети: «Опитування здобувачів вищої освіти щодо якості викладання дисципліни» та «Опитування здобувачів вищої освіти після проходження практики». Для здобувачів 5-го та 6-го курсів міжнародного факультету ми застосували «Questionnaire of the students after passing the discipline» та «Questionnaire of the students after the practice».

Анкета «Опитування здобувачів вищої освіти щодо якості викладання дисципліни» нараховує 32 запитання, анкета «Questionnaire of the students after passing the discipline» складається із 33 запитань. Тоді як анкети «Опитування здобувачів вищої освіти після проходження практики» та «Questionnaire of the students after the practice» включають по 36 запитань.

Вся сукупність запитань анонімного анкетування була поділена на 13 груп, що відображають певні межі навчального процесу (табл. 1).

В анкетах були представлені запитання різного характеру, зокрема питання, які стосуються рівня володіння викладачем навчального матеріалу, його стилю викладання та організаційної культури, використання інтерактивних методів навчання, об'єктивності під час оцінювання; достатність обсягу аудиторних годин для вивчення дисципліни; джерела інформації дисципліни; джерела інформації здобувачів для підготовки до занять; участь здобувачів у науковій роботі кафедри; рівень знань та підсумкова оцінка здобувачів після проходження цієї дисципліни. В анкетах були запитання відкритого характеру, які вимагали або простих відповідей: «Так» чи «Ні», або оцінки параметрів навчання за шкалою: «Дуже низький», «Низький», «Середній», «Високий», «Дуже високий». Крім того, респонденти мали змогу залишити коментарі та побажання щодо покращення викладання навчальної дисципліни.

Анонімне анкетування здобувачів здійснювалось після закінчення циклу у день проведення екзамену у 6-го курсу медичного та міжнародного факультетів. У респондентів 5-го курсу медичного та міжнародного факультетів анонімне анкетування проводиться двічі: після закінчення практики в день диференційного заліку та після закінчення циклу в день проведення диференційного заліку.

Критерій включення до дослідження: правильно заповнені анкети з обов'язковим зазначенням назви навчальної дисципліни, курсу, прізвища, імя, по батькові викладача, відповідального за навчальну дисципліну, та з повними відповідями на анкетні питання.

Групи питань анонімного анкетування здобувачів старших курсів після проходження освітнього компонента «Педіатрія»

N п/п	Групи питань
1	Ступінь загальної задоволеності очікувань вивчення предмета
2	Оцінка теоретичного контенту циклу клінічної педіатрії
3	Оцінка ступеня набуття практичних навичок
4	Оцінка комунікативних якостей викладача
5	Дотримання принципів доброчесності у процесі навчання
6	Дотримання структури та теми заявленого заняття
7	Відповідність учбового часу та обсягу інформації
8	Використання викладачем інтерактивного методу навчання
9	Використання викладачем практичних завдань
10	Технічне забезпечення заняття
11	Наукова діяльність здобувача вищої освіти
12	Самооцінка
13	Побаження здобувачів вищої освіти

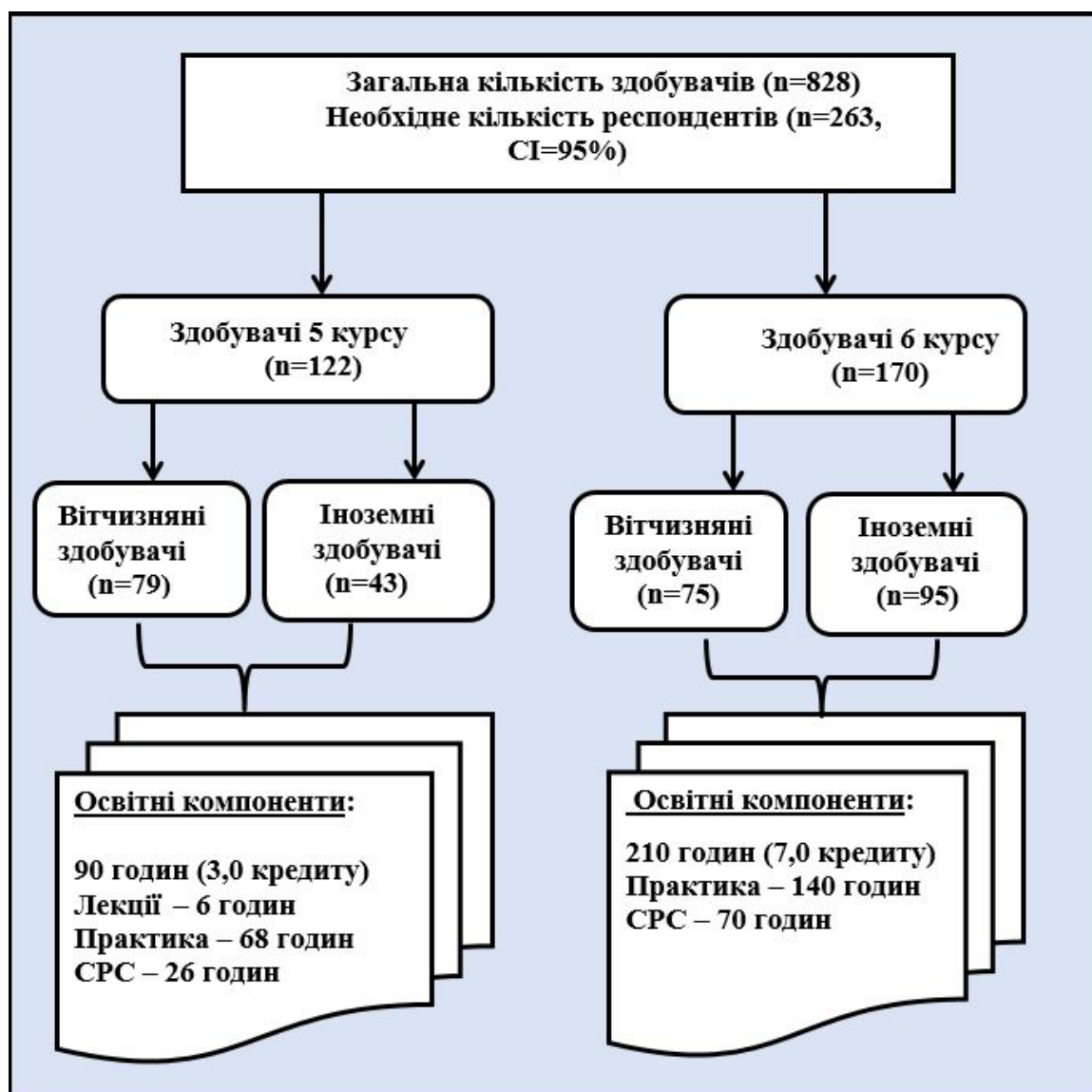

Рис. 1. Розподіл здобувачів під час проведення анонімного анкетування

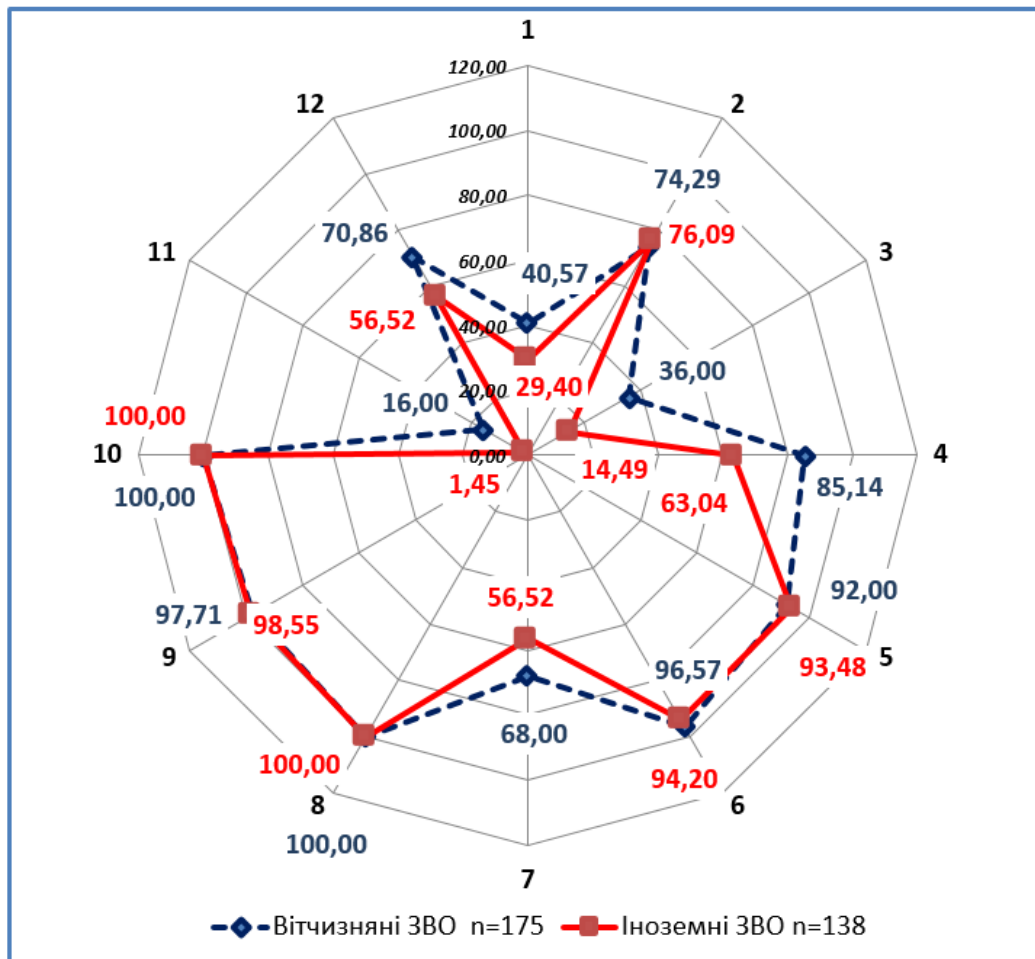

Рис. 2. Критерії та ступінь задоволеності здобувачів (у %) дистанційним методом навчання освітнього компонента «Педіатрія»

Позначення: 1 – Ступінь загальної задоволеності очікувань вивчення предмета; 2 – Оцінка теоретичного контенту циклу клінічної педіатрії; 3 – Оцінка ступеня набуття практичних навичок; 4 – Оцінка комунікативних якостей викладача; 5 – Дотримання принципів доброчесності у процесі навчання; 6 – Дотримання структури та теми заявленого заняття; 7 – Відповідність учбового часу і об’єму інформації; 8 – Використання викладачем інтерактивних методів навчання; 9 – Використання викладачем практичних завдань; 10 – Технічне забезпечення заняття; 11 – Наукова діяльність здобувача вищої освіти; 12 – Самооцінка.

Результати дослідження

За період з вересня по грудень 2022 р. було отримано 412 анкет. Згідно з критеріями відібрано 292 анкети, які були розподілені за курсами (V або VI) та факультетами: медичний або міжнародний (рис. 1).

На рисунку 2 представлено графічне відображення результатів анонімного анкетування здобувачів старших курсів після проходження циклу «Педіатрія» з 12 груп питань (див. табл. 1).

Згідно з даними, представленими на рисунку 2, ризик-менеджмент, який є складником системи управління якістю вищої освіти в ОНМедУ, дозволив виявити найслабші зони дистанційного викладання клінічної дисципліни. До них належать такі критерії, як:

- ступінь загальної задоволеності очікувань вивчення предмета (критерій 1);
- оцінка ступеня набуття практичних навичок (критерій 3);
- відповідність навчального часу та обсягу інформації (критерій 7);

– наукова діяльність здобувача вищої освіти (критерій 11).

Під час оцінки наявного методу дистанційного навчання 154 здобувачі (52,74%) повідомили про численні переваги, включаючи економію часу, гнучкість занять, покращену якість ілюстративного матеріалу. 16 здобувачів (5,48%) не змогли чітко визначити переваги порівняно із традиційним навчанням. Основним недоліком була погана технічна взаємодія з викладачами, про яку повідомили 173 респонденти (59,25%). Головною проблемою, про яку повідомили 197 здобувачів (67,46%), була низька якість потокової інтернет-комунікації (зависання програм, зникнення звуку чи зображень). На питання, що висвітлюють ефективність спілкування з викладачами та оцінюють їх комунікативні особливості у дистанційному навчанні, 236 респондентів (80,82%) погодилися з тим, що викладачі брали активну участь у їх обговореннях, а 292 здобувачі (100,00%) визнали, що викладачі зверталися до них за допомогою мультимедіа задля досягнення бажаних цілей курсу.

З іншого боку, час, відведений на дистанційні заняття, був недостатнім, на думку 197 респондентів (67,47%). Одна третина здобувачів 114 (39,04%) була задоволена своїм досвідом медичного дистанційного навчання.

Фактори, які були значною мірою пов'язані з рівнем задоволеності, включали:

– попередній досвід здобувачів у ДН (у вітчизняних здобувачів показник становив 57,78%, в іноземних – 67,39%);

– фінансові можливості низки респондентів (частка іноземних здобувачів, які використовують ноутбуки, становила всього 3,62%, решта (133 з 138) користувалися виключно смартфонами. Серед вітчизняних здобувачів частка власників ноутбуків була вищою і становила 31,17% (48 осіб). Більше половини здобувачів (174 – 59,59%) визнають, що молоді співробітники кафедр охоче беруть участь у ДН. На думку 96 респондентів (32,88%), ДН може замінити традиційне навчання в плані надання теоретичних знань, тоді як 163 здобувачі (55,82%) вважають, що ДН є серйозною проблемою для набуття необхідного мінімуму клінічних медичних навичок.

Обговорення одержаних результатів

Під час перегляду анкет респонденти 5-го та 6-го курсів медичного та міжнародного факультетів висловили низку позитивних та негативних відгуків про дистанційний тип навчання дисципліни «Педіатрія» на кафедрі педіатрії № 1. Здобувачі відзначили високий рівень та професіоналізм викладання предмета (висока якість проведення практичних занять, лекцій для здобувачів 5-го курсу), достатню підготовку до іспитів.

З основних недоліків, які були висвітлені респондентами в анкетах, була відсутність можливості реального спілкування з хворими та відпрацювання практичних навичок у ліжка хворої дитини в умовах пандемії COVID-19 та військового стану. Понад 218 здобувачів (74,66%), які були опитані, виявили бажання якомога швидше повернутися до очного навчання.

Відповідно до вимог ризик-менеджменту [8; 9] підвищення якості процесу необхідно починати з вирішення кількох найбільш вагомих проблем. У нашому дослідженні проведено ранжування ризиків за їх ступенем вираженості показало найбільше занепокоєння щодо критерію «Наукова діяльність здобувача», де показник задоволеності становив мінімальний рівень (16,0% у вітчизняних та 1,45% у іноземних здобувачів).

На друге місце за глибиною незадоволеності вийшов критерій «Ступінь освоєння практичних навичок» (задоволеність лише у 36,0% вітчизняних та у 21,4% іноземних здобувачів).

На третє місце ми помістили критерій «Відповідність навчального часу досліджуваному обсягу інформації» (68% задоволеності для вітчизняних та 56,52% для іноземних здобувачів).

Зрозуміло, що критерій, який відобразив незадоволеність здобувачів, «Ступінь загальної задоволеності очікувань вивчення предмета» (40,57% вітчизняних та 29,40% іноземних здобувачів) є підсумовуванням недо-

ліків, зазначених вище, більш вузьких уточнюючих критеріїв, і не може бути вирішено без їх усунення.

Ведуться пошуки оптимальних шляхів залучення здобувачів до наукової діяльності та можливостей комп'ютерних технологій у освоєнні низки практичних навичок клінічної та параклінічної діагностики захворювань дитячого віку.

Як правильно зауважили Г.І. Хімичева і А.П. Волівач [9], «з метою уникнення ризиків та мінімізації їх негативного впливу під час дистанційного навчання (на всьому його життєвому циклі) необхідно проводити постійний їх моніторинг та критичний аналіз».

На кафедрі педіатрії № 1 проводиться щомісячний моніторинг даних анкетування здобувачів, що дає змогу своєчасно відреагувати на побажання здобувачів. Отримані анкети аналізуються та обговорюються викладачами на кафедральних засіданнях. Аналізована інформація дає змогу покращити рівень викладання освітнього компонента «Педіатрія» на кафедрі педіатрії № 1 ОНМедУ.

Так, за бажанням респондентів на підставі аналізу анкет було збільшено кількість позааудиторних годин для консультування та підготовки здобувачів 6-го курсу до державного об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ), що дало їм змогу успішно скласти державний іспит з педіатрії. Ведуться пошуки оптимальних шляхів залучення здобувачів до наукової діяльності та можливостей комп'ютерних технологій у освоєнні низки практичних навичок клінічної та параклінічної діагностики захворювань дитячого віку. Колектив кафедри продовжує шукати шляхи, що знижують вищезгадані ризики дистанційного навчання.

Висновки

1. Анонімне анкетування здобувачів вищої освіти є об'єктивним та результативним методом ризик-менеджменту в освітньому процесі.

2. Дистанційне викладання освітнього компонента «Педіатрія» дозволяє зберегти низку важливих якостей навчального процесу: теоретичний контент навчальної дисципліни; дотримання принципів доброчесності в процесі навчання; дотримання структури та теми заявленого заняття; використання викладачами інтерактивних методів навчання; виконання технічного забезпечення заняття.

3. Анонімне анкетування виявило низку ризиків дистанційної освіти, усунення або зменшення яких здатне підвищити рівень задоволеності від навчання здобувачів: недостатнє залучення здобувачів до наукової роботи; низька задоволеність освоєнням практичних навичок та відповідність учбового часу обсягу інформації.

4. Важливим завданням для підвищення якості дистанційного навчання є впровадження практичних навичок у дистанційний процес освіти, що потребує системного підходу в масштабах галузі.

5. Аналіз результатів анонімного анкетування з метою оцінки ступеня задоволеності здобувачів після закінчення циклу навчання на кафедрі дає змогу покращити якість освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Limonova N. How the pandemic affected online learning: numbers and statistics. 2020. URL: <https://osvitanova.com.ua/> (in Ukrainian).
2. The concept of the development of distance education in Ukraine: Resolution of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated December 20, 2000. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (дата звернення: 06/14/2020) (in Ukrainian).
3. Moore J.L., Dickson-Deane C., Galyen K. E-learning, online learning, and distance learning environments: are they the same? *Internet High Educ.* 2011;14(2):129–35. URL: <https://doi.org/10.1016/J.IHEDUC.2010.10.001>.
4. Nelson Textbook of Pediatrics. 20th Edition & Online. Product Description: By Robert M. Kliegman at al. 2016. URL: <https://www.docseducation.com/catalog/nelson-textbook-pediatrics-18th-edition-online>.
5. Nelson Textbook of Pediatrics. 21 Edition PDF Free Download. URL: <https://medsyndicate.com/2020/11/01/nelson-textbook-of-pediatrics-21-edition-pdf-free-download/>.
6. Department of Pediatrics No. 1 of ONMedU. URL: <https://onmedu.edu.ua/kafedra/pediatrici-1/> (in Ukrainian).
7. Order No. 51 dated November 10, 2021 “On surveying all stakeholder groups of Odessa National Medical University” (in Ukrainian).
8. DSTU ISO 31000:2018 Risk management. Principles and guidelines (ISO 31000:2018, IDT). URL: http://online.budstandart.com.ua/catalog/doc-page.html?id_doc=80322 (in Ukrainian).
9. Khimichova G.I., Volivach O.P. Application of DSTU ISO 31000 for assessing the risks of the educational process in the conditions of distance learning. National scientific and practical forum “Science. Innovations. Quality”. URL: <https://tinyurl.com/28z6hwej> (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 12.02.2023 р.

Прийнята до друку 24.02.2023 р.

Електронна адреса для листування dariav.usenko@gmail.com